

РЕАЛІЗАЦІЯ КОУЧИНГОВОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, учений секретар
Інститут професійної освіти НАПН України

e-mail: ljudmilabazyl@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4130-5436

Анотація. У публікації узагальнено наукові здобутки фундаментальних досліджень щодо консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти з молодіжного підприємництва. Обґрунтовано суть коучингового підходу як дієвого підґрунтя підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємництва. Охарактеризовано основні коучингові стратегії консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва, що ґрунтуються на розумінні підприємництва як реальної можливості зробити свій внесок у розвиток суспільства й усвідомленні підприємця як енергійної й ініціативної людини, генератора цікавих ідей, здатного якісно організувати реалізацію цих ідей і досягати успіху в започаткованій справі.

Ключові слова: коучинговий підхід, здобувачі професійної освіти, підприємливість, молодіжне підприємництво, консультування з молодіжного підприємництва, готовність до підприємництва, підприємницька компетентність.

IMPLEMENTATION OF THE COACHING APPROACH IN THE TRAINING OF PROFESSIONAL EDUCATION ACQUIRES FOR YOUTH ENTREPRENEURSHIP

Ljudmyla Bazyl,

Doctor of pedagogical sciences, academic secretary
Institute of Vocational Education of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine

E-mail: ljudmilabazyl@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4130-5436

Abstract. The publication summarizes the scientific achievements of fundamental research on counseling students of professional (vocational and technical) education in youth entrepreneurship. The essence of the coaching approach as an effective basis for preparing students of vocational education for entrepreneurship is substantiated. Coaching strategies for advising students of professional education in youth entrepreneurship are characterized based on the understanding of entrepreneurship as a real opportunity to contribute to the development of society and the awareness of an entrepreneur as an energetic and proactive person, a generator of interesting ideas, capable of qualitatively organizing the implementation of these ideas and achieving success in the initiated case

Keywords: coaching approach, students of vocational education, entrepreneurship, youth entrepreneurship, consulting on youth entrepreneurship, readiness for entrepreneurship, entrepreneurial competence.

Сучасні історико-політичні, соціально-економічні, енергетично-технологічні й інші види викликів глобального, національного й регіонального рівнів (Радкевич, 2022) істотно загострюють суспільну увагу на дослідженнях потенціалу малого і середнього бізнесу (далі – МСБ) та дієвих механізмів його прояву задля відновлення економіки України у повоєнний час. Одним із таких інноваційних дослідницьких пошуків є наукове дослідження «Теоретичні й методичні основи консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», що з 2022 р. виконується в Інституті професійної освіти Національної академії педагогічних наук України. У межах дослідницького пошуку вчені наукової установи вперше розробили освітню парадигму, концепцію, структурно-функціональну модель та методіку консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Відтак, згідно з пропонованою парадигмою консультування з молодіжного підприємництва реалізується як складова формальної і неформальної освіти для кар'єри у сфері підприємництва та спрямовується на розв'язання таких чотирьох завдань: 1) підвищення рівня обізнаності здобувачів професійної освіти щодо самозайнятості й можливостей кар'єрного зростання у підприємстві; 2) рефлексія особистісних якостей і загальноприйнятих (горизонтальних) навичок, які є ознакою підприємницького мислення та поведінки; 3) розроблення бізнес-проектів і керування міні-компаніями; 4) усвідомлення способів набуття ділових навичок і знань про те, як розпочати й успішно розвивати бізнес за конкретних соціально-економічних обставин (Базиль, & Орлов, 2023).

Розроблена концепція консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти спрямована на вирішення низки проблем, а саме: підготовки молоді до підприємницької діяльності й законодавчого забезпечення захисту прав його суб'єктів; правового регулювання державної політики у сфері розвитку молодіжного підприємництва; координації дій на рівні органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій у наданні державної і регіональної підтримки розвитку молодіжного підприємництва; конкретизації методологічних підходів і принципів консультування молоді щодо започаткування власного бізнесу; усвідомлення механізмів ефективної взаємодії, конструктивної співпраці між представниками науки, освіти і бізнесу (Базиль, 2023). Концепція розглядається як складно-системна стратегія мети, завдань, методологічних підходів, принципів, форм організації психолого-педагогічного процесу своєчасного надання дієвої допомоги здобувачам професійної освіти в започаткуванні власної справи, а також адаптування й успішного провадження підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки, що реалізується в інтелектуальній, дослідницько-аналітичній і проєктній діяльності педагогічних працівників (на основі аналізу проблемних питань і пошуку конструктивних рішень їх розв'язання), а також у взаємодії з майбутніми фахівцями задля застосування набутих знань і умінь.

Спроєктовану вченими структурно-функціональну модель консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти обґрунтовано цілісністю п'яти компонентів: нормативно-детермінантного, що охоплює комплекс цілей та завдань, зумовлених соціальним замовленням щодо підготовки молоді до підприємницької діяльності для повоєнного відновлення України, вимогами освітніх та професійних стандартів; теоретико-методологічного, що містить підходи і принципи до здійснення консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; змістового, що конкретизується компонентами кар'єрної

компетентності здобувачів професійної освіти та їх готовності до вибору підприємницької діяльності як напряму реалізації подальшої освітньо-професійної траєкторії; процесуального, що включає форми, методи, технології та методики консультування з молодіжного підприємництва; критеріально-діагностичного, що поєднує критерії та показники педагогічної ефективності консультування з молодіжного підприємництва (Закатнов, 2023).

Розроблена вченими методика консультування з молодіжного підприємництва в закладах П(ПТ)О містить: теоретичні, практичні й технологічні аспекти. До теоретичних віднесено: основні категорії консультування з молодіжного підприємництва; закономірності консультування з молодіжного підприємництва між: якістю нормативно-правового забезпечення та інтенсивністю впровадження педагогічних інновацій; фінансовим і ресурсним забезпеченням діяльності структурних підрозділів, що здійснюють консультування, й ефективністю консультаційної діяльності; доповненням системи позанавчальних заходів формами консультування з молодіжного підприємництва і результативністю консультативної діяльності; наявністю в закладі освіти програми мотивації всіх суб'єктів освітнього процесу до участі в консультуванні та результативністю підготовки молоді до підприємницької діяльності; результативністю консультування з молодіжного підприємництва та системністю координації діяльності усіх суб'єктів консультування; принципи консультаційної діяльності з підготовки здобувачів професійної освіти до відкриття й ведення власної справи. Практичні аспекти методики характеризують створення організаційно-педагогічних умов застосування ефективних видів консультаційної діяльності з підготовки молоді до підприємницької діяльності та форм організації консультування з молодіжного підприємництва; забезпечення відповідності змісту консультаційної діяльності й специфіки галузі, для якої здійснюється підготовка майбутніх кваліфікованих робітників; чітке визначення умінь і навичок, які необхідно сформувати у майбутніх кваліфікованих робітників для підвищення їхньої готовності і здатності до відкриття і ведення власної справи. Технологічні аспекти представлено методиками психологічного, юридичного й бізнес-консультування здобувачів професійної освіти з відкриття і ведення власної справи (Байдулін, Ваніна, Гриценко, Єршова, Закатнов, & Савченко та ін., 2023).

Реалізація означених наукових здобутків у сучасній практиці консультування з молодіжного підприємництва здійснюється через стратегії коучингового підходу, що передбачають розвиток креативності, прищеплення стійкості й набуття молоддю практичних навичок, необхідних для успішної діяльності у складному світі бізнесу. Кожна з пропонованих стратегій спрямовується на всебічний розвиток здобувачів професійної освіти як молодих інноваторів, що конкретизується актуалізацією їхнього творчого критичного мислення з акцентуацією принципів етичного підприємництва (Власова, Борбіч, 2022). Розглянемо особливості означених стратегій.

Так, стратегія заохочення творчого мислення передбачає виконання проблемно-пошукових завдань, що потребують оригінальності, нестандартних підходів, моніторингових досліджень, віднайдення цікавих рішень у ситуаціях, що, на перший погляд, видаються проблемними і неможливими для виконання. Саме активізація творчого мислення стимулює майбутніх фахівців до розроблення новаторських продуктів і послуг, розвиває стійкість, уможливлючи адаптування майбутніх молодих підприємців до непередбачуваних ситуацій бізнес-діяльності. Означена стратегія сприяє підготовці

фахівців, здатних трансформувати вигадані ідеї-образи й фантазійні концепції в інноваційні проєкти реальної дійсності, що нетрадиційними способами забезпечують цивілізаційний поступ.

Стратегія розвитку аналітико-критичних навичок реалізується на основі проведення детального (методичного) аналізу реальних викликів різного рівня та віднайдення ефективних способів їх вирішення. Означена стратегія ґрунтується на системному підході й передбачає деталізацію молодими підприємцями складних проблем бізнес-діяльності, виокремлюючи в них окремі складники, котрі можливо вирішити, та інші керовані компоненти. При цьому, акцентується увага на стратегічному плануванні, що забезпечує відповідність рішень довгостроковим цілям. Отже, набуваючи навичок аналітичної діяльності здобувачі П(ПТ)О вчать не лише долати перешкоди, а й виокремлювати у проблемних ситуаціях можливості для особистісно-професійної самореалізації та кар'єрного зростання на довгострокову перспективу. Таким чином стратегія розвитку аналітико-критичних навичок сприяє розвитку механізмів мислення для вирішення проблем, котрі виходять за межі бізнес-діяльності, сприяючи формуванню фахівців, які здатні передбачати та завчасно вирішувати майбутні виклики в динамічному середовищі підприємництва, а також винахідливо розв'язувати суспільні виклики різного рівня.

Стратегія акцентуації командної співпраці ґрунтується на ідеї, що підприємницький успіх виникає завдяки злагодженим колективним зусиллям. Відтак, її зміст спрямовано на усвідомлення майбутніми молодими підприємцями важливості командної співпраці, набуття навичок комунікативної взаємодії й вирішення конфліктних ситуацій, а також розуміння унікальності внеску кожного учасника команди у спільний успіх, розвитку товарищескості й взаємозв'язку між командною роботою та інноваційними проєктами. У такий спосіб відбувається підготовка учнівської і студентської молоді до особливостей динаміки реальної бізнес-діяльності. У підприємницько-орієнтованому освітньому середовищі, де різні погляди його суб'єктів стимулюють творчість, саме акцентуація командної співпраці закладає підвалини для створення підприємств, що успішно функціонуватимуть завдяки злагодженій колективній роботі й отриманню спільних успіхів.

Стратегія набуття реального досвіду є ключовою у вихованні майбутніх молодих підприємців й уможливорює перехід від теоретичних знань до їх практичного застосування. Формами реалізації означеної стратегії є: стажування, наставництво в галузі, знайомство з успішними підприємцями. Залучення майбутніх фахівців – молодих підприємців у реальні сценарії бізнес-діяльності сприяє набуттю фактичних і практикоорієнтованих знань про виклики та можливості підприємницького виду господарювання, вдосконаленню навичок прийняття рішень у різних ситуаціях, розвитку адаптивності, глибокому розумінню динаміки галузі, аналізу власних очікувань, а також узгодженню прогнозних рішень зі складністю підприємницької діяльності. Зауважимо, що опанування операційно-технологічних і практичних знань не тільки пришвидшує процес навчання, але й формує у здобувачів П(ПТ)О почуття впевненості під час орієнтування на «незнайомій» території підприємства. Таким чином, майбутні молоді підприємці вдосконалять теоретичні знання, почуття стійкості та розуміння якості, необхідних для успіху в конкурентному світі бізнесу.

Стратегія розвитку мислення для зростання передбачає сприйняття викликів як можливостей для зростання, а невдач, як своєрідних «сходинок» для вдосконалення. Ця зміна мислення виховує бажання вчитися та готовність витримувати труднощі, що є необхідним для стабільного успіху в динамічній сфері бізнесу. Культивування мислення

про зростання сприяє творчості та схильності до інновацій. Здобувачі П(ПТ)О, володіючи мисленням для зростання, більш часто виявляють схильність досліджувати невідомі об'єкти як простір для майбутньої підприємницької діяльності, прораховувати ризики та розширювати межі можливих впливів. Реалізація означеної стратегії сприятиме формуванню покоління молодих підприємців, які скрупульозно і зважено підходять до аналізу викликів, просуваючи вперед свої підприємства та підприємницьку екосистему загалом.

Стратегія навчання фінансової грамотності зорієнтована на всебічне розуміння й засвоєння початківцями-підприємцями фінансових принципів для впевненої орієнтації в складній фінансовій сфері бізнесу. Оволодіваючи знаннями про бюджетування, фінансове планування та моделі доходів, майбутні молоді підприємці вчать визначати обґрунтовані фінансові рішення. Розуміння тонкощів фінансового менеджменту сприятиме забезпеченню стійкості функціонування їхніх підприємств і дасть змогу скористатися можливостями стратегічного зростання. Крім того, фінансова грамотність сприяє підзвітності та прозорості ділової практики. Підприємці, які добре знаються на фінансовому менеджменті, можуть ефективно донести своє бачення до інвесторів, забезпечити фінансування та оптимізувати перерозподіл ресурсів. Ця стратегія гарантує, що наступне покоління підприємців матиме розвинену фінансову кмітливість для перетворення фантастичних, вимірних проєктів, інноваційних ідей у фінансово життєздатні та стійкі бізнес-проєкти.

Стратегія етичного підприємництва, ґрунтуючись на ідеї, що саме етичні міркування є основою стабільного успіху в динамічній бізнес-сфері, передбачає формування «морального компасу» підприємців-початківців, наголошуючи на значущості чесності, соціальної відповідальності та сталого розвитку в бізнес-практиці. Інтегрування етичних принципів з основами підприємницької освіти уможливорює розвиток у майбутніх фахівців відчуття мети, соціального ефекту бізнес-продукції, її впливу на суспільство, пропагуючи мислення, яке надає перевагу довгостроковим позитивним результатам над короткостроковими доходами. Ця стратегія закладає міцну моральну основу та покращує репутацію молодих підприємців у бізнес-спільноті. Етичні підприємці зміцнюють довіру зацікавлених сторін, залучають соціально свідомих споживачів і сприяють покращенню спільнот. Пропагуючи етичне підприємництво, припускаємо, що наступне покоління бізнес-лідерів цінувати прибуток і етичні принципи, створюючи позитивний і тривалий вплив на світ.

Стратегія наставництва й менторства передбачає створення надійних систем наставництва, які об'єднують молодих підприємців із досвідченими бізнес-лідерами. Такі взаємини пропонують безцінні ідеї, знання галузі та емоційну підтримку, прискорюючи навчання для тих, хто проходить складний підприємницький шлях. Ментори презентують здобувачам професійної освіти власний досвід бізнес-діяльності, зосереджуючи їхню увагу на можливих труднощах і успіхах, а також пропонують своєрідний алгоритм – дорожню карту започаткування власної справи й успішного просування бізнесу. Завдяки персоналізованому керівництву майбутні фахівці мають змогу отримати практичні знання та сформувані ширший погляд на ймовірні виклики й можливості. Крім того, менторство сприяє створенню спільноти в підприємницькій екосистемі, сприяючи налагодженню зв'язків і співпраці. Підприємці-початківці, засвоївши ефективні практичні поради наставників, виявляють вищий рівень підготовленості у прийнятті поміркованих,

виважених рішень, створенні економічно стійких підприємств та здійсненні суттєвого внеску в становлення підприємницької екосистеми. Означена стратегія пропагує ідею, що багатство знань, накопичених досвідченими підприємцями, стане каталізатором успіху молодих поколінь.

Стратегія нетворкінгу або мережевих можливостей реалізується шляхом проведення для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти семінарів, форумів, інших заходів. Це уможлиблює багатопланову й різноманітну комунікативну взаємодію між майбутніми кваліфікованими робітниками, молодими інноваторами – авторами інноваційних стратегій, досвідчених фахівців- професіоналів галузі, потенційних інвесторів, сприяючи створенню ефективних шляхів для налагодження зв'язків і розвитку відносин, що не обмежуються окремою освітньою програмою чи навчальною дисципліною. Саме мережеві можливості створюють платформу для ефективного обміну знаннями, співпраці та партнерства. Майбутні підприємці-початківці отримують доступ до різноманітних точок зору, інформації про ринок і потенційних наставників, збагачуючи своє розуміння бізнес-сфери. Крім того, нетворкінг розвиває почуття цілісності суб'єктів підприємницької екосистеми. Спільно набутий досвід завдяки докладеним разом зусиллям стає важливим каталізатором розвитку компетентностей для успішної бізнес-діяльності в царині молодіжного підприємництва.

Наголошуючи на важливості нетворкінгу, молоді підприємці не лише стійко долають виклики підприємництва, але й налагоджують зв'язки, які підживлюватимуть їхні підприємства та сприятимуть ширшому підприємницькому успіху.

Реалізація стратегії визнання успіхів і невдач у бізнесі у процесі підготовки майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О зорієнтована на формування підприємницької культури, що відзначає кожний, навіть незначний, успішний результат у бізнес-діяльності як свідчення наполегливості, креативності й інноваційності. Визнаючи досягнення, у майбутніх молодих підприємців зміцнюється впевненість, розвивається позитивне мислення, необхідне для подолання викликів ділового світу. Таке своєрідне «відзначення успіхів» слугує потужним мотиватором, що надихає до нових зусиль і самовідданості. Однак і культивування культури, яка передбачає аналіз невдач, є не менш важливим. Сприйняття невдач, як можливостей для навчання, заохочує стійкість і проактивний підхід до вирішення проблем. Майбутні підприємці, які вміють у невдачі виявити цінні уроки для навчання і розвитку, виявляють вищий рівень підготовленості для адаптації, особистісного й професійного розвитку та успіху в підприємницькому середовищі, яке постійно змінюється. Ця стратегія сприяє широкому розвитку підприємницького мислення та сприяє формуванню покоління підприємців, котре розглядатиме успіхи й невдачі як невід'ємні компоненти трансформаційного досвіду навчання.

Отже, для розвитку молодіжного підприємництва в Україні актуальними є коучингові стратегії, сукупність яких сприяє реалізації новітньої освітньої парадигми, концепції й моделі консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва. Цілісне застосування розглянутих стратегій коучингового підходу дає змогу педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О вийти за межі традиційної передачі бізнес-знань й зосередитися на розвитку підприємницького мислення майбутніх фахівців. Розширення можливостей молодих людей мислити творчо, критично вирішувати проблеми та ефективно співпрацювати озброює їх базовими навичками та плекає дух інновацій, життєво важливий для успіху. Реальний досвід, наставництво та можливості для нетворкінгу долають розрив

між теорією та практикою, надаючи безцінне розуміння та сприяючи почуттю спільності в підприємницькій екосистемі. Навчання фінансовій грамотності та сприяння становленню етичного підприємництва гарантують, що молоді підприємці розумітимуться на тонкощах бізнесу та віддаватимуть перевагу довгостроковому впливу на суспільство, а не миттєвим прибуткам. Визнання успіхів і навчання на невдачах сприятиме розвитку мислення, заохочуючи стійкість здобувачів П(ПТ)О перед викликами. Отже, реалізація висвітлених коучингових стратегій сприятиме здійсненню комплексного підходу до консультування здобувачів професійної освіти з питань молодіжного підприємництва. Приймаючи та впроваджуючи наведені в статті наукові здобутки та стратегії їх реалізації, можливо сформуванати покоління підприємців, що уможливить економічне відновлення Української держави у повоєнний час.

Список посилань

Алексеева, С.В, Базиль, Л.О., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О., Орлов, В.Ф., & Сохацька, Г.В., (2020). Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія. Житомир: «Полісся».

Базиль Л., Орлов В. Концептуально-парадигмальні виміри підготовки здобувачів професійної освіти до молодіжного підприємництва. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Педагогічні науки. Вип. 53. 2023. С. 31-39

Базиль, Л. (2023). Концепція консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2023, № 7 (131). С.180-196 DOI 10.24139/2312-5993/2023.07/180-196 URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/?page_id=5533 (дата звернення: 02.03.2024)

Базиль, Л., Орлов, В. (2022). Проблеми консультування з питань розвитку молодіжного підприємництва. *Professional Pedagogics*, 2022. 1(24), С. 18–26. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.18-26>

Власова, В., & Борбіч, М. (2022). Етичні принципи в підприємницькій діяльності. *Підприємництво та інновації*, (23), 42-46. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.8>

Дикань, В.Л., Компанієць В.В., Полякова, О.М. (2012). Етичні основи бізнесу: навч. посібн. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 316 с.

Доброчесність та етика в бізнесі. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_11_final_UKR.pdf (дата звернення: 28.02.2023)

Закатнов, Д. (2023). Психолого-педагогічне обґрунтування моделі консультування з молодіжного підприємництва для повоєнного відновлення економіки України. *Інноваційна професійна освіта*, 2(9), 387-391. <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/issue/view/10>;

Консультативна психологія: підручник / І.С. Булах, В. У. Кузьменко, Е. О. Помиткін [та ін.] : Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 482 с.

Краус, К., Краус, Н., Осецький, В. (2023). Молодіжне підприємництво та політика підтримки молоді в умовах воєнного стану. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. Том. 1, № 11, 151-164.

Пучкова С. І. (2019) Методи підвищення етичного рівня бізнес-організації. *Ефективна економіка*. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7555> (дата звернення: 29.02.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.1074.

Радкевич, В. О. (2022). Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів», 17 листопада 2022 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(2), 1-15. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4218>

Соціальні очікування учнівської молоді XXI століття : монографія / Т.Ю. Куниця, І.Б. Савельчук, Л.В. Гончар, Д.Д. Бирик, В.М. Амеліна; за заг.ред. Т.Ю. Куниці. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 93 с.

Ткачук О.М. Етичні та психологічні складники підприємницької діяльності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Випуск 19. Частина 3. Ужгород, 2018. С. 102–105 URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_3_2018ua/23.pdf (дата звернення: 29.02.2023)

Черевко, К. Ю. (2019). Молодіжне підприємництво в розрізі законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/85>